

Sosiaali- ja terveysvaliokunta tiistai 05.11.2024 klo 10.00 / HE 122/2024 vp / Asiantuntijapyyntö
stv@eduskunta.fi

HE 122/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

Vuoden 2025 alussa voimaan tulevan vammaispalvelulain soveltamisalaa ehdotetaan tarkennettavaksi ja selvennettäväksi voimassa olevan lainsäädännön edellyttämällä tavalla niin, että laissa tarkoitettuja palveluita järjestettäisiin vain tilanteessa, jossa muussa, ensisijaisesti sovellettavassa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät olisi henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta riittäviä ja sopivia. Soveltamisalaa tarkennettaisiin lisäksi niin, että laissa tarkoitettuja erityispalveluita järjestettäisiin vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve

Näkemyksenään Hyvil toteaa, että voimaan **tulevan vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen on ensiarvoisen tärkeää** yhtenäisen soveltamiskäytännön ja resurssien riittävyyden näkökulmasta.

Valitettavasti soveltamisalan tarkennuksen yhteydessä ei ole varsinaisesti valmisteltu lakiin ns. ikääntymisrajausta vaan samaan päämäärään on pyritty yleislainsäädännön ensisijaisuutta, elämänvaiheeseen tavanomaisesti liittyvää avun ja tuen tarvetta sekä asiakkaan etua koskevalla sääntelyllä.

Elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus on sinänsä kannatettava. Asian nimenomaisesti mainitseminen selkeyttää soveltamista esimerkiksi lasten osalta. Se on kuitenkin varsinkin ikääntyneiden henkilöiden osalta vaikeatulkintainen. Ikääntyneiden henkilöiden osalta *tavanomaisen tarpeen* määrittely on toimintarajoitusten osalta erityisen haastava, koska ikääntymiseen yleensä sisältyy jonkintasoinen toimintakyvyn heikkeneminen, ja on vaikea erottaa, milloin se on elämänvaiheesta tavanomaisesti poikkeavaa.

Ensisijaisen lainsäädännön soveltamisen painottaminen on sinänsä kannatettavaa, ja se on jo ollutkin lakien keskinäistä soveltamista ohjaava periaate.

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen subjektiivisten oikeuksien luonteen vuoksi lakien soveltamisjärjestys on kuitenkin vaikeatulkintainen ja sisältää riskin siitä, että tulkinnasta riippuen uuden vammaispalvelulain piiriin tulee runsaasti uusia asiakasryhmiä tai sen soveltamisalan ulkopuolelle jää suuri määrä vammaisia henkilöitä. Riskinä on, että soveltamiskäytäntö eriytyy ja että oikeuskäytännön ennakointi on haastavaa.

Ehdotetun lain mukaan ”tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä”. Perusteluissa asiaa on avattu siten, että soveltamisalasäännöksen muotoilu ”muussa laissa tarkoitetut palvelut” viittaisi palveluihin sellaisena, kuin ne pitää niitä koskevan lainsäädännön mukaan järjestää. Tätä vertailua tehtäessä on otettava huomioon, että vammaispalvelulain mukaiset palvelut luovat soveltamisalaan kuuluville henkilöille subjektiiviset oikeudet, eli ne on toteutettava varatuista määrärahoista riippumatta. Palvelut ovat spesifejä ja sisällöltään määriteltäviä. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut taas ovat määrärahasidonnaisia, tarpeiden priorisointi on mahdollista ja palvelujen määrittelyt ovat yleisluontoisia. Järjestäjän liikkumavara on niissä suurempi kuin subjektiivisten oikeuksien osalta. Palvelujen määrä ja laajuus sekä toteuttamistavat voivat varioida. Kysyä myös voidaan, mikä merkitys sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain keskinäisessä soveltamisessa tulee antaa sosiaalihuoltolain 2 §:lle, jonka mukaan: ”... jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään.”

Mikäli vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään uusille asiakasryhmille sosiaalihuoltolain perusteella, tarkoittaa se myös kustannusten nousua. Kustannusten nousu kohdentuu tällöin vammaispalvelulain sijasta sosiaalihuoltolakiin. Koska uudessa vammaispalvelulaissa ei ole ikääntymis- tai diagnoosirajausta, tulee sosiaalihuoltolain palvelujen ensisijaisuus koskemaan kaikkia sen piirissä olevia asiakasryhmiä eli esim. aiemmin kehitysvammalain piirissä olleita henkilöitä.

Asiakasmaksuja määritettäessä soveltamisalan kirjaus ”*ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä, perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää tai vaikeuttaa oleellisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen*”, on vaikeatulkintainen. Ehdotetun muutoksen (vammaispalvelulaki 2.5 §) merkitys suhteessa asiakasmaksulain jo olemassa oleviin säännöksiin (mm. asiakasmaksulaki 11 §) jää epäselväksi. Asiakasmaksuja koskeva kirjaus avaa mahdollisuuden myös siihen, että jo nyt sosiaalihuollon asumispalvelujen piirissä olevat (ikäntyneet) henkilöt voivat hakea maksujen poistamista, perimättä tai alen tamista sillä perusteella, että kuuluvat vammaispalvelulain soveltamisalan piiriin. Epäselvää on myös se, miten tämän vammaispalvelulain ns. suoja säännöksen muutoksenhaku järjestetään ja miten se suhtautuu asiakasmaksulain mukaiseen muutoksenhakuun.

Huomioita kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muutostarpeista

Uusien lakien toimeenpanoa valmisteltaessa on noussut esiin kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muutostarpeita. Nämä muutostarpeet koskevat mm. sitä kuka voi tehdä hakemuksen erityishuollon saamiseksi sekä erityishuollon vahva kytkentä vaatimaan moniammatilliseen tukeen, joka aiheuttaa sen, että lieviäkään rajoitustoimenpiteitä (mm. sängynlaitojen nosto) ei voida soveltaa ilman vaativan moniammatillisen tuen palvelua. Myöskään kehitysvammaisten työtoimintaan ei voida soveltaa rajoitustoimenpiteitä, koska sitä koskeva maininta puuttuu erityishuoltolain sääntelystä. Hyvil toivoo, että näiden osalta ryhdyttäisiin mahdollisimman pian valmistelemaan täsmennyksiä voimaan tulevaan lainsäädäntöön.

Sami Uotinen
Johtava juristi

Jaana Viemerö
Erityisasiantuntija